

Kirjallisuutta

Tutkimus suomen partitiivista

NORMAN DENISON *The Partitive in Finnish*. Suomalaisen Tiedeakatemian toimituksia, sarja B, nide 108. Helsinki 1957. 262 s.

Helsingin yliopiston entinen englannin kielen apulaislehtori Norman Denison puolusti v. 1955 Cambridgessä väitöskirjaansa *The Partitive in Finnish*; sen esitteli Virittäjässä (1955 s. 390) toinen vastaväittäjä, prof. Kiparsky. Väitöskirjoja ei Englannissa julkaista, mutta nyt tutkimus on painettu Suomessa. Sen pääteemana on nykyisen kirjasuomen partitiivinkäytön analyysi, mutta rinnalla kulkee aina vertailu vanhaan kirjasuomeen, muihin itämerensuomalaisiin kieliin, lappiin ja mordvaan. Tuloksena on miellyttävän selkeä ja hallittu kokonaisuus, joka ei tuo tietämykseemme kovin paljon uutta, mutta on synteisinä arvokas.

Esimerkit on aina käännetty englanniksi ja, mikäli olen voinut havaita, hyvin tarkasti. Vain pari väärinkäsitystä olen pannut merkille. S. 220 on lause *Se oli paha nähdä* jäsennetty niin, että subjektina on infinitiivi *nähdä*. Subjekti on kuitenkin pronomini *se*. Koko yhteys kuuluu: *Hän veti itsensä reunalle ja antoi taas ylen. Se oli paha nähdä, sillä miehen vatsa oli*

nähtävästi jo kauan ollut kaikesta ruoasta aivan puhdas. Infinitiivin predikatiivina *paha* lieneekin aina totaalinen. S. 28 Agricolan esimerkissä *Mutta me christitut — ei pidhä sitä suru pitämän* lienee *sitä* luettava *siitä*, joten se ei ole partitiivi.¹

S. 27 esitetään syyn adverbiaalien joukossa, sellaisten kuin *Ilkeyttänsä poika itkee*, myös esimerkki *Kyllä niillä neekereillä mahtaa olla kolkot oltavat, huokaili Heinonen alastomuuttanaan*. Siinä on nykysuomalaisen mielestä jo kyseessä objekti eikä adverbiaali, ja sama koskee sellaisia johdoltaan selvästi intransitiivisia verbejä kuin *kauhistua* (*tuhoa*), *pelästyä* (*mörköjä*), *nukkua* (*humalaansa*). Suhteen adverbiaalin kohdalla (s. 32—) on sellaisten esimerkkien lisäksi kuin *Hittoako tänne tulit?* myös rakenteeltaan mielenkiintoiset esimerkit *Mitä riivattuja on minun tekemistä kanssanne?* ja *Mutta mitä helvettiä tekisimme nyt?* joista vallankin jälkimmäinen on nykysuomalaisittain ajatellen selvä objekti. Tällaiset tapaukset osoittavat havainnollisesti,

¹ Akateemikko Ravila on huomauttanut minulle erästä epätarkkuudesta. S. 138 on Ravilan tekstistä lainattu objektiesimerkinä: — — — *en [po. En] malta tässä yhteydessä olla toteamatta sen seikan, että...* Virke jatkuu kuitenkin: — — *että subjektin ja predikaatin välillä aikaisemmin on vallinnut kongruenssi, huomattavassa määrin luovan valoa subjektin ja predikaatin keskinäiseen suhteeseen — —. Sen seikan ei siis ole objekti, vaan partitiiviprakenteen subjektiosa.*

miten alkuperäisestä adverbiaalista on tullut, Denisonin termiä käyttäakseni, kvasiobjekti, ja kirjoittajan analyysi on tässä aivan kohdalleen osunut. Sen sijaan s. 53 oleva Setälän lauseopissaan § 31 II objektinsukuisista määräyksistä antaman säännön kritiikki — että esim. lauseet *Hän on jo aikaa menettänyt tajuntansa ja — — ia molemmin yhtä hawa cuolewat* eivät ole sen mukaiset — ei ole oikea, koska harvennetut ilmaukset eivät ollenkaan kuulu säännön piiriin: nehan eivät vastaa kysymyksiin »kuinka pitkän matkan, kuinka kauan, kuinka monta kertaa, kuinka monennen kerran».

S. 56 esimerkki — — *ettei waan iocainen Christittu Inhiminen site taidhaisi wlkoa sana sanasta* ei ole paikallaan sellaisten tavan adverbiaalien joukossa kuin *salaa, hurjaa vauhtia*, koska se on myöhäinen käännöslaina (: *utan-till*) ja alunperin paikan adverbiaali (*lukea kirjasta, lukea ulkoa*). S. 66 esimerkissä *samalla oli Hyvärisen akkunaan ilmestynyt akkunan täysi lasten kasvoja* ei partitiivi ole verrattavissa lauseessa — — *sydämeni oli täynnä hyvyttä* esiintyvään, vaan kuuluisi ryhmään, jossa käsitellään tyyppiä *joukko miehiä*, kuten tekijäkin s. 69 epäilee. Edellisessä esimerkissä partitiivi on subjekti tai attribuutti, jälkimmäisessä adverbiaali.

S. 96 oleva maininta, että prepositioiden ja postpositioiden käyttö vanhassa kirjasuomessa oli yleisempää kuin nykyisessä, pitänee paikkansa vain sellaisten sanojen kohdalla kuin *eteen, päälle, ylitse*. Suuri osa niistä sadoista postpositiosta, joita esim. Penttilä kieliopissaan s. 337 — luettelee, on suhteellisen nuoria. — S. 123 esitellään adjektiivi sellaisissa tapauksissa kuin *nijn palio cuin mahdollinen on* subjektina. Siihen tuskin on syytä.

Tekijän huomautus s. 82 ja 91, että ilmaukset *vähän voita, paljon maitoa* jne. eivät ole varsin kiinteitä ja että usein on epäselvää, onko partitiivi lainkaan edellä olevan sanan määräys, on aivan oikea. Ensiksikin, kuten tekijä sanoo, esiintyy sellaisia rakenteita kuin *ja sanomattoman paljon on hän jo tehnyt seurakunnallemme hyvää*, joissa partitiivi on irrallinen. Lisäksi on huomattava, että rakenne *vähän voita* esiintyy vain sellaisissa lauseyhteyksissä, joissa pelkkä partitiivi olisi mahdollinen: ei esim. voida sanoa *vähän voita loppui, paljon kahvia on epäterveellistä*. Tämä osoittaa, että lauseessa *tässä on vähän voita* subjektiä tunnetaan sana *voita* eikä *vähän*, samoin lauseessa *join paljon kahvia* objektiksi *kahvia* eikä *paljon*.

Partiaalisen subjektin, objektin ja predikatiivin esitystä pidän ansiokkaana. Tekijä on mielestäni oivallisesti eläytynyt suomalaiseen ajatus-tapaan ja analysoi eri ilmiöitä terävästi. Uusia kannanottojakin on. Niinpä hän s. 135 kritisoi Ravilan teoriaa, että partiaalinen subjekti *tässä on vettä* olisi partiaalisen predikatiivin heijastusta (*tämä on vettä*): sitä vastaan puhuu se seikka, että tyyppi *tämä on vettä* on vain suomalainen, kun taas *tässä on vettä* on itämerensuomalainen rakenne. Hän kritisoi myös — Ikolaan yhtyen — aspektin käyttöä objektin totaalisuuden ja partiaalisuuden vastakohdan selittämiseen: tekemisen päätyminen ja jatkuminen, joka on aspektin sisällisyys, on toista kuin tekemisen täytyminen ja täyttymättömyys, josta objekti riippuu (s. 161 —). Nimitykset totaalin ja partiaalinen viittaavat itse asiassa objektitapausten vähemmistöön: s. 258 kirjoittaja on laskenut, että eräässä tekstissä partiaalinen objekti 42 tapauksessa liittyi kieltävään, 117 tapauksessa irresulta-

tiiviseen verbiin ja vain 38 tapauksessa se ilmaisi epämääräistä osaa objektikäsitteen alasta. Omasta puolestaan hän antaa seuraavan objektisäännön: Verbi on resultatiivinen ja objekti akkusatiivissa, jos verbi lauseyhteydessään ilmaisee sellaista objektikäsitteen ja sen ympäristön suhteessa tapahtunutta muutosta, että muutoksen ei voida ajatella jatkuvan pitemmälle kuin lauseyhteydestä ilmenee. Tämän mukaisesti hänestä — mielestäni aivan oikein — verbi on irresultatiivinen lauseessa *Häntä sanottiin tunnolliseksi työntekijäksi* (s. 176), päinvastoin kuin Siro arvelee. Ilmauksessa *vaihtaa pukua* (s. 177) verbi niin ikään on irresultatiivinen, koska objekti ei ole individuaalinen, vaan generaalinen — se käsittää sekä alkuperäisen että uuden puvun. S. 180 tekijä tähdentää, että on ero kieliopillisella ja faktillisella resultatiivisuudella: ero ilmenee esim. virkeparissa *Hän potkaisi vihoissaan tyhjää tervapyytyä, niin että se lensi lautoina aidan yli ja Hän potkaisi tervapyytyn aidan yli*. Verbi on resultatiivinen vain jälkimmäisessä. S. 187— annetaan oivallinen katsaus vanhan kirjasuomen persoonapronominiobjekteihin.

Predikatiivin esityksestä haluan mainita tekijän analyysin ilmauksesta

Hän on mennyttä miestä (s. 209—). Hänen mukaansa se rinnastuu sitä-predikatiiviin esim. virkkeessä *Se oli kirjallinen tapahtuma ja olisi sitä missä maassa tahansa ja mitä-sanan käyttöön lauseessa Mitä kello on, samoin predikatiiviin lauseessa Toista se oli Antti Ihalainen!* Partitiivin tehtävänä on antaa predikatiiville adjektiivia lähenevä merkitys. Nämä jälkimmäiset vastaavat tarkoin ruotsin neutrisia predikatiiveja *det, vad, annat*; olisiko siis *mennyttä miestä* niiden analogiaa? S. 247— kirjoittaja kehittelee Virittäjässä 1950 lausumaani ajatusta, että nykysuomen monikollinen partiaalinen predikatiivi *Kiinalaiset ovat mongoleja*, joka on yleistynyt 1800-luvulla, vastaa ruotsin käyttöä paremmin kuin vanhan kirjasuomen totaalinen predikatiivi, ja olettaa, että se on suorastaan ruotsin kielen vaikutusta. Se on hyvinkin mahdollista, mutta sen todistamiseksi olisi osoitettava, että se on lähtöisin sivistyneistön kielenkäytöstä eikä kansankielestä. Olipa lähtösyytä mistä tahansa, ainakin on selvää, että ruotsin kieli on tukenut muutosta.

Suomalainen Tiedeakatemia ansaitsee kiitoksen siitä, että on toimittanut julkisuuteen tämän tutkimuksen.

MATTI SADENIEMI